

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 2722-11-18 ט' ואח' נ' ט' ואח'

בפני כבוד השופטת הילה גורביץ שינפלד

התובעות:

1. ז.ט. ת"ז

2. א.ג. ת"ז

על-ידי ב"כ עוה"ד אפרים גלסברג ואח'

נגד

הנתבעים:

1. מ.ט. ת"ז

2. ח.ט. ת"ז

על-ידי ב"כ עוה"ד משה יצחק-הלוי

פסק דין משלים

הסוגיה שבפני מצומצמת. ברקע, פסק דין של בית המשפט המחוזי בעמ"ש 41194-06-17 ועמ"ש 3795-07-17 מיום 08.06.2018 לפיו, יש להשיב את ההליך לדיון בפני "לשם הכרעה בשאלת מעמדם של הכספים שהעבירו האחיות בהעברות בנקאיות, האם הם כספי הלוואה או מתנה. אלא שזאת יש לעשות לאחר שח.ט. יצורף כנתבע נוסף, במצוות ס' 6(ו) לחוק בית המשפט לענייני משפחה התשנ"ה-1995 בהיותו בעל דין הכרחי ודרוש בהכרעה בתובענת האחיות". סה"כ 3 עסקינן בשלוש העברות:

סך של \$ 63,000 ארה"ב מחשבון תובעת 1 ביום 16.03.2006 לחשבון הנתבעים.

סך של \$ 25,000 ארה"ב מחשבון תובעת 2 ביום 26.12.2007 לחשבון הנתבעים.

סך של \$ 55,000 ארה"ב מחשבון תובעת 1 ביום 27.12.2007 לחשבון הנתבעים.

עוד ברקע, הסכמה דיונית של הצדדים כי פסק הדין יינתן על-סמך החומר שמצוי בתיק עוד קודם להשבת ההליך מערכאת הערעור, ועל בסיס סיכומים שהוגשו על-ידי הצדדים.

הצדדים וטענותיהם:

1. הנתבעים הם בני-זוג לשעבר.

2. התובעות הן אחיותיו של נתבע 2.

3. החל משנת 1983, התגוררו הנתבעים בארה"ב.

4. ביום 06.09.2011 שבה נתבעת 1 להתגורר בישראל וביום 08.09.2011 הגישה תביעת גירושין מוסכמת לבית הדין הרבני. לאחר מספר ימים, ביום 13.09.2011, הגישה גם תביעה רכושית כנגד נתבע 2 (הליך 27564-09-11).

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 2722-11-18 ט' ואח' נ' ט' ואח'

5. ביום 04.01.2012 הגישו התובעות, יחד עם צדדי ג' נוספים, תביעה כספית כנגד נתבעת 1. חלקה של התביעה הוכרעה בפסק דיני מיום 10.05.2017 וחלקה האחר, כאמור, הושב לדין בפני על-פי החלטת בית המשפט המחוזי שהובאה לעיל.

6. טענת התובעת היא כי מדובר בכספי הלוואות שהגיע מועד פירעון ויש לחייב את הנתבעים בהשבתן, יחד ולחוד, בצירוף הפרשי הצמדה וריבית מיום מתן ההלוואות ועד למועד הפירעון המלא בפועל.

7. נתבע 2 תמך בסעד המבוקש והודה בקבלת ההלוואות על-פי הסכומים והתאריכים שנטענו.

תמצית כתב הגנתו היא "הנני מאשר קבלת הלוואות בתאריכים מסוימים מאחיותי... הסכומים הועברו בהעברה בנקאית לאחר שהבט(ח)תי שההלוואות יוחזרו בהקדם האפשרי ובתוספת ריבית...מ.ט. היתה מודעת להלוואות ומועד הפירעון הוא בהקדם...אך לאחר המפולת הכלכלית בארה"ב קשה היה להחזיר את ההלוואות למרות ארכאות רבות. מ.ט. נתשה את ארה"ב והותירה לי חובות רבים במיליונים". (הטעויות במקור).

נתבע 2 לא התייצב לדיונים שהתנהלו, הן לפני פסה"ד לחקירה על תצהיר שנתן והן לאחר שההליך הושב והוא צורף כבעל דין.

8. נתבעת 1 הפנתה לפסק הדין שניתן ביום 10.05.2017 וטענה כי גם אם היה מדובר בכספי הלוואות, הרי שקיימות קביעות חלוטות בפסק דין הנ"ל שלא בוטלו על-ידי ערכאת הערעור. נטען כי בין היתר, קיימת קביעה חלוטה שלא הוכחו תנאי החזר ההלוואה, כי קיימת קביעת חלוטה כי לא הוכחה קיומה של עילה להשבת כספי הלוואה מאחר והוכח כי הכספים יושבו רק אם מצבם הכלכלי של הנתבעים יאפשר זאת ולפי רצונם, ולא הוכח כי מצבם הכלכלי של הנתבעים אפשר החזר ההלוואה. נטען עוד כי הוכרע שם שהתביעה הוגשה רק בשל הליכי הגירושין ואגב קנוניה בין התובעות ובין נתבע 2. נטען כי גם אם מדובר בכספי הלוואה, מדובר בהלוואה שתנאיה מסוימים וייחודיים למערכת היחסים בין התובעות ובין נתבע 2, ומאחר והתובעות ויתרו על סוגיית יכולת הנתבעים להשיב את כספי ההלוואה – הרי שלא הוכח שלנתבעים היכולת להשיב הכספים.

דיון והכרעה:

9. אין לפני מסמך הלוואה בכתב הקובע תנאי הלוואה, ריבית, שיעורה, מועד פירעון, האם הלוואה דולרית או שיקלית ועוד. משמעות הדבר הוא כי יש להתחקות אחר אומד דעת הצדדים. לשם כך יש לפנות לסעיף 25 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973 (להלן: "חוק החוזים") הקובע כי הדבר יעשה לפי אומד דעת הצדדים כפי שהוא משתמע מתוך החוזה ומנסיבות העניין.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 2722-11-18 ואח' נ' ט' ואח'

השלמת פרטים תעשה כפי הוראת סעיף 26 לחוק החוזים. פרטים שלא הוסכמו יהיו לפי הנוהג הקיים בין הצדדים, ובאין נוהג כזה – לפי הנוהג המקובל בחוזים מאותו סוג, ובאין נוהג מקובל כזה או הוראות חוק דיספוזיטיביות שישלימו את הפרטים, השלמת הפרטים תהא על פי עיקרון תום הלב.

10. בפסה"ד מיום 10.05.2017 פסקתי כי **לגרסת התובעות עצמן**, הוסכם בינן ובין נתבע 2 כי כספי ההלוואות יושבו, אך ורק ככל שמצבם הכלכלי של הנתבעים יאפשר זאת, ולפי רצונם של הנתבעים. כדברי התובעות, "לכשיוכלו, אם יוכלו".

ראו גם עדות תובעת 2, שהעידה בעמוד 81 שורות 24-25 כי לא נקבעו תנאים להחזר ההלוואה, מועדה או השבתה והיא לא דרשה החזר הכספים קודם להליכי הגירושין של הנתבעים.

וגם עדות תובעת 1 בעמוד 76 שורות 15-19 "שהוא יוכל הוא יחזיר לי. בתור אח...כשהיה לו כסף הוא יחזיר לי". על דברים דומים חזרו התובעות כיום, לאחר חילופי ייצוג.

נטען על-ידן כי הכספים נשוא פסק דין זה הועברו ללא מועד פירעון קבוע אלא "עד שיחלוף המשבר הכלכלי שפקד את בני הזוג". ראו סעיף 29 לסיכומי התובעות וגם סעיף 20(ג) שם ועוד. בהמשך נטען שם כי "מדובר בהלוואות, שהתובעות העבירו לח.ט. ולמ.ט. בשעת מצוקה, אך שתיהן **ציפו** לקבל את הכספים בחזרה, לאחר חלוף המשבר". ראו גם סעיף 32 לסיכומים. ההדגשה לא במקור.

11. אעיר כי בכתב התביעה טענו התובעות למועד החזר ההלוואה "במהרה", ועוד טענו כי התביעה לא הוגשה קודם לכן מאחר ושני הנתבעים שהו בחו"ל והעלויות לניהול הליך בארה"ב היו גבוהות. נטען כי לכן התביעה הוגשה כאשר הנתבעת הגיעה לישראל.

משמעות הדבר היא כפולה, ראשית, **אם אקבל את טענתן המתוקנת של התובעות, אזי על מנת להיעתר לסעד המבוקש על התובעות להוכיח כי המשבר הכלכלי חלף והגיע מועד הפירעון ושנית, כי כל עוד לא הגיע מועד הפירעון הרי שהחוב הנטען לכאורה הוא חיוב מוסרי ויש לבחון האם הוא אכיף שכן לגרסת התובעות עצמן**, מועד השבת ההלוואה הוא לאחר שיחלוף המשבר הכלכלי של הנתבעים.

12. **האם הגיע מועד הפירעון הנטען?**

כמפורט בפסה"ד מיום 10.05.2017, הרקע לגירושי הנתבעים היה מצבם הכלכלי הקשה של בני-הזוג לשעבר-הנתבעים. למעשה אין מחלוקת כי לבני הזוג הנתבעים אירע משבר כלכלי קשה כן בשל משבר זה לטענת התובעות הן העבירו להם את הכספים, כהלוואות.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 2722-11-18 ואח' נ' ט' ואח'

13. לתובעות ניתנה האפשרות להוכיח כי מועד פירעון ההלוואות הגיע, היינו כי מצבם הכלכלי של הנתבעים מאפשר השבת ההלוואות שזהו המועד הנתון להשבת ההלוואות. הנתבעות לא עשו כן ולא הביאו כל ראיות נוספות על אלו שהוגשו קודם להשבת ההליך למותב זה.

14. בכתב הגנתו מודה נתבע 2 בקבלת ההלוואות וחבות השבתן, ומוסיף וטוען נתבע 2 כי הנתבעת שבה לישראל לאחר שנטשה אותו עם חובות של מיליוני דולרים בארה"ב. התובעות בסיכומיהן מבקשות להסתמך על טענה זו מכתב הגנתו ואף ציטטו והביאו את טענתו במלואה בסעיף 35 לסיכומיהן - כחלק מבקשתן כי יינתן פסק דין כנגד נתבע 2 (וגם בסעיף 22 לסיכומיהן).

15. **משמעות הדבר היא כי התובעות עצמן מקבלות את הטענה כי במועד הגשת תביעתן, לבני הזוג לשעבר "חובות רבים במיליונים" – כפי שציטטו בסיכומיהן.**

16. לא הובאה כל ראיה לכך שמצבם הכלכלי של הנתבעים השתפר. ראשית, התובעות בתביעתן לא טוענות כי הגישו את התביעה בשל השיפור במצבם הכלכלי של הנתבעים אלא - רק כי הנתבעת הגיעה לישראל ובכך נמנעו לנהל הליך יקר בארה"ב (סעיף 3.7 לכתב התביעה הנתמך בתצהיר תובעת 2). שנית, בגדר ידיעה שיפוטית כי כאשר בני זוג מתגרשים, מצבם הכלכלי אינו משתפר שכן כעת יש לפרנס שני משקי בית, שלישית, פרנסת שני בני הזוג הייתה מאותו מעסק שנקלע לקשיים וחדל לעבוד (מועדון), רביעית, דירה שהייתה בבעלות הנתבעים בארה"ב מומשה ונמכרה על ידי הבנק, מה שמלמד כי לא רק שהמשבר הכלכלי לא חלף, אלא ככול הנראה החריף, ודאי לאחר גירושי הצדדים.

17. בסיכומיהן התובעות טענו לראשונה כי חובות הנתבעים הסתכמו בחוב משכנתא לבנק ולאחר שחוב זה סולק נותרה יתרת תמורה בסך של \$ 400,000 ארה"ב בידי הנתבעים. הטענה כי לנתבעים חוב אחד בלבד לבנק הממשכן לא נתמכה בבדל ראייה וסותרת את העדויות שהובאו בהליך כולו בדבר היקף חובות הנתבעים, וגם את טענת נתבע 2 עצמו כפי שהתובעות ציטטו בסעיף 22 לסיכומיהן וגם בסעיף 35 לסיכומיהן.

יתר על כן, מי אשר ביתו ממומש ונמכר על די הבנק לאחר שאינו עומד בתנאי המשכנתא, ודאי מצבו הכלכלי לאחר מכן אינו מוטב. הדבר אינו מטיב את מצבו אלא מרע אותו.

לא זו אף זו אלא שבמסגרת ההליך הקשור התברר כי דירה שהייתה רשומה על שם אביו של נתבע 2 והתובעות ושהייתה משותפת לנתבעים – הוברחה ונמכרה לצד ג'. חלק מחלקה של הנתבעת בתמורה, לא שולם לנתבעת עד כה, בשל הברחת התמורה על ידי נתבע 2 ואביו – לאחר שפעלו למכור את הדירה מיד עם הגשת תביעת הנתבעת בעניין זה. במצב זה בוודאי לא ניתן לומר כי מצבה הכלכלי של הנתבעת הוטב, שהרי רכושה הוברח.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 2722-11-18 ואח' נ' ט' ואח'

- 1 משמעות הדבר הוא כי גם אם תתקבל טענת התובעות כי המדובר בכספי הלוואה – הרי
2 שלא הגיע מועד פירעונה ודי בכך כדי להביא לדחיית התביעה אף מבלי לבחון את
3 המחלוקות האם עסקינן במתנה.
4
- 5 **מהותו של החיוב האם משפטי או מוסרי.**
6 למעלה מן הדרוש אוסיף כי לטעמי כל עוד אין שיפור במצבם הכלכלי של הנתבעים הרי
7 שהחיוב של הנתבעים הוא חיוב מוסרי בלבד.
8
- 9 בפסק הדין מיום 10.05.2017 קבעתי כי החיוב להשבת הכספים לא היה חיוב משפטי אלא
10 חיוב מוסרי. ראו עדות תובעת 1 בעמוד 75 שורות 1-12 ועמוד 76 שורות 17-27. שם העידה
11 תובעת 1 כי כוונתה הייתה "כשיהיה לו כסף, הוא יחזיר" (-בהתייחס לנתבע 2).
12
- 13 עוד, נפסק שם, לא ניתן היה לתת אמון בעדותה כי עוד קודם להגשת התביעה פנתה בבקשה
14 להשבת הכספים. קביעה זו לא נסמכה על חזקת המתנה. לאחר פסה"ד של בית המשפט של
15 הערעור התובעות לא הגישו כל ראיה בשלה יש לשנות מהאמור שנפסק. עם זאת, למען
16 הזהירות ארחיב גם בעניין זה.
17
- 18 בסיכומיהן טענו התובעות כי "מדובר בהלוואות, שהתובעות העבירו לח.ט. ולמ.ט. בשעת
19 מצוקה, אך שתיהן **ציפנו** לקבל את הכספים בחזרה, לאחר חלוף המשבר". ראו גם סעיף 32
20 לסיכומים. ציפייה אינה מקימה חבות משפטית להשבת כספים.
21
- 22 גם השבת כספים "בתור אח" כפי שהגדירה תובעת 1 בעדותה בעמוד 76... "שהוא יוכל הוא
23 יחזיר לי. בתור אח...כשיהיה לו כסף הוא יחזיר לי". אינה מקימה חבות משפטית אלא
24 חבות מוסרית.
25
- 26 התובעות העידו כי ציפייתן הייתה שהכספים יושבו אם מצבם הכלכלי של הנתבעים
27 יאפשר זאת ולפי רצונם של הנתבעים – "כמו אח" (ראה לעיל עדות תובעת 1).
28
- 29 התובעות ראו עצמן מחויבות לסייע לאחיהן כאשר הוא נזקק לכך והחיוב להשבת הכספים
30 כלפיהן כפי שהוסכם גם לגישתן, היה חיוב מוסרי ולא משפטי. חיוב שכזה, בין אחים,
31 כאשר הציפייה מלכתחילה כוללת בחובה את הסיכון כי אם לא יהיה כסף, ההלוואה לא
32 תושב - כולל בחובו גם את האפשרות כי הכספים לא יושבו אם מקבל הכספים מצבו לא
33 ישתפר.
34
- 35 התובעות העידו כי התביעה הוגשה בשל הליכי הגירושין ולא בשל הגעתו של מועד פירעון
36 להלוואות. ראו עדות תובעת 1 בעמוד 75 שורות 1-12.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 2722-11-18 ט' ואח' נ' ט' ואח'

מועד הפירעון מוסכם הנטען הוא "לכשיוכלו אם יוכלו" – מה שמעיד על חיוב מוסרי בלבד. ראו גם כי לאחר שנשאלה תובעת 1 בחקירתה אודות הטענה בכתב התביעה כי הוסכם שהפירעון יהא "במהרה" - "כשאת אומרת 'במהרה' מה הכוונה?" השיבה "כשיהיה לו כסף, הוא יחזיר". עמוד 76 שורות 15-19.

לטעמי משמעות תשובה זו היא כי הצדדים הסכימו כי החיוב אינו חיוב משפטי אכיף. ראו גם שורות 26-27 שם העידה כי ההסכמה הייתה כי הכספים יושבו אם מצבם הכלכלי של הנתבעים יאפשר זאת.

תובעת 2 העידה דברים דומים, נקטה גם היא במונח "במהרה" שצוין בתביעה ואישרה כי לא סוכם מועד פירעון ותנאי ההלוואה. ראו עמוד 81 שורות 24-25. וגם אישרה כי עד הגשת התביעה לא דרשה את החזר הכספים.

גם אחות התובעות, גב' ע.מ. שתביעתה נדחתה בפסה"ד מיום 10.05.17, העידה כי החיוב היה "כשיוכלו". ראו עדותה בעמוד 64 שורה 29 וכן עמוד 66 שורות 1-6, בעמ' 66 שורות 27 ואילך ובפרט עמ' 67 שורה 1 שם העידה "אמדתי במהרה כשיוכלו. כשיהיה להם כסף ויוכלו להחזיר את ההלוואה".

24. לאמור יש להוסיף כי התובעות נמנעו מלזמן לעדות את נתבע 2, אחיהם על מנת לתמוך בטענתן כי הנתבעים חבים בחיוב משפטי אכיף להשיב את הכספים והן נמנעו גם מלהעיד את בעליהן שהיו התובעים בתביעה המקורית. על כן, יש להניח כי עדותם היתה פועלת לרעתן.

הלכה פסוקה היא כי הימנעות בעל דין מלהציג ראיה, להביא עד או בוודאי להתייצב לעדותו כאשר המדובר בראיה או עדות אשר הייתה תומכת בטענותיו ותורמת לגילוי האמת, יש להניח כי המדובר בראיה הפועלת לרעתו ותשמש כנגדו. ראו: ע"א 465/88 **הבנק למימון מסחר בע"מ נ' סלימה מתיתיהו ואח', פד"י מ"ה (4) 651**, ע"א 795/99 **פרנסואה נ' פוזיל פד"י נ"ד (3) 107**. כלל זה חלק על אחת כמה וכמה כאשר המדובר בראיות או בעדות שהן בשליטת בעל דין כפי המקרה כאן.

25. משמעות הדבר היא כי הכספים ניתנו ללא חובה משפטית להשיבם, להבדיל מחיוב מוסרי.

תמיכה לכך היא גם העובדה כי לא סוכמו תנאי ההלוואות, לא נקבע מועד פירעון, לא הוסכמה ריבית או תנאים אחרים, לא נערכו הסכמים בכתב, חלף זמן רב ממועד מתן ההלוואות ועד מועד הגשת התביעה ולא ניתנה או נשלחה כל דרישה קודם להגשת התביעה

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

תמ"ש 2722-11-18 ט' ואח' נ' ט' ואח'

וגם עדות וטענות התובעות עצמן, שהגדירו את השבת הכספים כמבוססת על ציפיתן להשבה – ותו לא.

26. יחד עם זאת חשוב להדגיש כי היחסים המיוחדים בין התובעות ובין נתבע 2 אשר על בסיסם ניתנו כספים ללא מסמך וללא בטוחות הם יחסים דו-סיטריים, כפי שהנתבעים ציפו כי התובעים יחלצו לעזרתם ויעניקו להם הלוואה שתחזור "בהקדם", "כשיהיה כסף" ואולי לא תושב כלל, לתובעות הייתה ציפייה סבירה כי יעשה מאמץ סביר להשיב את הכספים אם בידי הנתבעים האפשרות הכלכלית לכך.

לשון אחר, קשה להלום כי הצדדים התכוונו או הסכימו כי הכספים שניתנו לשם סיוע ללא בטחונות ובשל יחסים מיוחדים וקרבה משפחתית "כמו אח", יסבו חסרון כיס לתובעות אם תהיה אפשרות של הנתבעים להשיב את הכספים. אין משמעות הדבר כי יש לאפשר לתובעות רווח מסחרי (כגון ריבית בנקאית) שכן הן גם לא ציפו לכך, ציפייתן הייתה כי לא יגרם להן חסרון כיס אם תהא אפשרות כלכלית של הנתבעים להשיב את הכספים. ציפייה זו יש לקיימה גם אם היה בעת מתן ההלוואה ולאחריה, היה חשש כי לא יעלה בידי הנתבעים להשיב את הכספים. כפועל יוצא, לטעמי, יכול והחויב המוסרי יהפוך לחיוב משפטי אם היה מוכח מצבם הכלכלי של הנתבעים השתפר ומאפשר השבת הכספים. משהדבר לא הוכח, הרי שאין בכך לשנות מהתוצאה.

נפסק:

27. מאחר ולא הוכח כי מצבם הכלכלי של הנתבעים השתפר מאז המועד בו הועברו אליהם הכספים, הרי שלא הגיע מועד פירעון ההלוואות הנטען. די בכך להביא לדחיית התביעה. נוסף על כך, החיוב הוא מוסרי בלבד – כך שלא ניתן לאוכפו. **ועל כן, התביעה נדחית.**

28. בנסיבות העניין לא מצאתי כי יש צורך להכריע במחלוקת שנפלה בין הצדדים בדבר ההחלטה לאחר חקירת היכולת שנערכה לאבי התובעות בקשר עם מאמצי הגבייה של הנתבעת לגבות את חלקה בדירה שנמכרה.

29. לאחר שהבאתי בחשבון את ההליכים שהתנהלו, הוצאות שנפסקו עד כה לרבות בבקשה לביטול פסק דין, אני מחייבת את התובעות לשלם לנתבעת 1 סך של 2,500 ₪ בגין הוצאות משפט וסך של 8,500 ₪ בגין שכר טרחת עו"ד כולל מע"מ.

מותר לפרסום בהשמטת פרטים מזהים, תיקוני עריכה והגהה.

המזכירות תמציא לצדדים.

ניתן היום, ט' ניסן תש"פ, 03 אפריל 2020, בהעדר הצדדים.

הילה גורביץ שינפלד, שופטת